

УДК 332.1:338.47

Євсєєва О.О.
*доктор економічних наук,
професор кафедри обліку і аудиту
Українського державного університету залізничного транспорту*

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ І РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНО ОРІЄНТОВАНИХ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

CLUSTERING OF THE REGIONAL ECONOMY AND THE IMPLEMENTATION OF INNOVATION-ORIENTED DEVELOPMENT STRATEGIES OF THE TERRITORY

АНОТАЦІЯ

Обґрунтовано, що у світі накопичено великий досвід розвитку кластерів, який може бути використаний під час проведення кластерної політики регіонів України. Доведено доцільність державної підтримки розвитку регіональних інноваційних кластерів. Обґрунтовано, що реалізація політики розвитку кластерів сприяє зростанню ділової та інноваційної активності в регіоні, поліпшенню інвестиційного клімату, розвитку соціальних, економічних, інформаційних систем. Для отримання конкурентних переваг на національному і міжнародному ринках кластер повинен зайняти певну нішу в системі міжнародного поділу праці, що означає необхідність досягнення високого рівня спеціалізації кластера. Поглиблення спеціалізації відбувається через постійне поліпшення вироблених товарів і послуг.

Ключові слова: кластер, регіон, інновації, управління, стратегія.

АННОТАЦИЯ

Обосновано, что в мире накоплен большой опыт развития кластеров, кото-рый может быть использован при проведении кластерной политики регионов Украины. Доказана целесообразность государственной поддержки развития региональных инновационных кластеров. Обосновано, что реализация политики развития кластеров способствует росту деловой и инновационной активности в регионе, улучшению инвестиционного климата, развитию социальных, экономических, информационных систем. Для получения конкурентных преимуществ на национальном и международном рынках кластер должен занять определенную нишу в системе международного разделения труда, что означает необходимость достижения высокого уровня специализации кластера. Углубление специализации происходит через постоянное улучшение производимых товаров и услуг.

Ключевые слова: кластер, регион, инновации, управление, стратегия.

ANNOTATION

The article proves that the world has a long experience of development of clusters. This experience can be used when conducting the cluster policy in the regions of Ukraine. The article proves expediency of state support of development of regional innovative clusters. It scientifically substantiates that the implementation of the policy of cluster development promotes the growth of business and innovative activity in the region, improvement of investment climate, development of social, economic, and information systems. To gain a competitive edge in national and international markets, the cluster must occupy a certain niche in the international division of labor. This means achieving a high level of specialization of the cluster. Specialization occurs through the continuous improvement of manufactured goods and services.

Keywords: cluster, region, innovation, management, strategy.

Постановка проблеми. У світі накопичено великий досвід розвитку кластерів, який може бути використаний під час проведення кластерної політики регіонів України. Існує велика кількість свідчень того, що конкурентні пере-

ваги виробників певних товарів і послуг на глобальному ринку були досягнуті завдяки кластерам: кластеру інформаційних технологій у Силіконовій долині в США, кластеру з виробництва кінофільмів у Голлівуді, суднобудівному кластеру Тасманії в Австралії та ін. Особливо цікавий для регіонів України досвід країн Європи та Сполучених Штатів Америки, в яких нині виявлено безліч кластерів у різних сферах, вироблено і випробувано методи підтримки розвитку кластерів.

Більшість країн Європи та США належать до країн із розвинутою економікою, рівень їх розвитку відносно однаковий, що дає змогу виявити загальні тенденції розвитку економік у цілому та кластерів зокрема. Водночас процес становлення та сучасний стан економік цих країн мають свої особливості, що зумовлено такими причинами: відносно незалежний розвиток окремих видів економічної діяльності протягом тривалого часу; в основі господарського життя лежать різні традиції. Інновації стають основною умовою економічного зростання в країнах, які досягли високого рівня розвитку. Для регіонів України використання потенціалу кластерів може стати одним з основних інструментів успішного вирішення соціально-економічних завдань у сучасних складних умовах політичної та економічної нестабільності.

Реалізація політики розвитку кластерів сприяє зростанню ділової та інноваційної активності в регіоні, поліпшенню інвестиційного клімату, розвитку соціальних, економічних, інформаційних систем. У результаті відбувається розвиток підприємництва, зростання інвестицій і підйом економіки всіх видів економічної діяльності регіону. Кластеризація регіональної економіки і реалізація інноваційно орієнтованих стратегій розвитку території є актуальними науковими проблемами, які потребують спеціальних наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сталого функціонування, аналізу та формування кластерних моделей управління науково-технологічним та інноваційним розвитком регіонів розглядали у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: О.В. Білега [1], Н.В. Васюткіна [2; 3], В.В. Гімпель [4], К.А. Дудкіна [5], Н.Г. Каніщенко [7], Г.В. Кар-

пінська [8], С.Л. Пакулін [9], М. Портер [10] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на різноманітність підходів до формування кластерного механізму як умови сталого економічного зростання, недостатньо досліджено теоретичні та науково-методичні питання створення ефективно-кластеризації економіки та активізації інноваційних відносин у регіоні. Актуальність розв'язання цих питань зумовила вибір теми проведеного дослідження, визначила її мету та завдання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні того, що реалізація політики розвитку кластерів сприяє зростанню ділової та інноваційної активності в регіоні, поліпшенню інвестиційного клімату, розвитку соціальних, економічних, інформаційних систем; доведенні доцільності державної підтримки розвитку регіональних інноваційних кластерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для появи і поширення інновацій повинні бути створені особливі умови. Інноваційні кластери за своїм економічним змістом здатні виступати в ролі організаційно-економічного механізму, що сприяє активізації робіт щодо формування єдиної політики та узгодження управлінських рішень у сфері ефективної інтеграції НДДКР, виробництва і тиражування інновацій у суміжних видах економічної діяльності та модернізації економіки України у цілому. Саме територіальні кластери здатні стати точками інноваційного зростання, перетворюючи нововведення в перманентний процес, спрямований на модернізацію наявних та створення нових видів економічної діяльності, заснованих на досягненнях у сфері нано-, біотехнологій, водневої енергетики, мікроелектроніки, квантової інформатики. Кластер є ефективною формою досягнення конкурентоспроможності завдяки об'єднанню зусиль різних організацій на неформальній основі. Вертикальна взаємодія фірм, що входять у кластер, створює систему поширення знань, технологій та інновацій. Горизонтальна взаємодія дає змогу створити новий продукт зусиллями декількох фірм або дослідницьких інститутів і, отже, знизити витрати на дослідження і розроблення нововведень, просування нового продукту на ринку.

На розвиток кластера впливають зовнішні і внутрішні фактори. До внутрішніх чинників, тобто чинників, на які можуть впливати учасники кластера, належать організаційно-економічні фактори. Серед них можна виділити: територіальну концентрацію підприємств, наявність тісних зв'язків між ними, наявність спеціалізованих постачальників, висококваліфікованої робочої сили. Співпраця учасників кластера з національними і регіональними органами влади посилює внутрішні фактори розвитку. Необхідно поліпшувати як внутрішні умови функціонування інноваційних кластерів, так і

зовнішні. Завдяки поліпшенню організаційно-економічних умов відбувається посилення конкуренції всередині кластера, збільшення інноваційної активності компаній – учасниць кластера, підвищення конкурентоспроможності товарів.

Великий досвід створення і розвитку кластерів мають європейські країни і США. Обмеженість природних ресурсів і малі розміри національних ринків Європи є причиною великої ролі держави в економіці. Вплив державних органів великий і на розвиток кластерних структур. Так, Нідерланди і Данія, використовують кластерну політику на національному рівні. Франція, Німеччина, Італія та Іспанія не мають загальнонаціональної кластерної політики, але активно використовують її на регіональному рівні. Найбільш впливовою наднаціональною структурою є Європейський Союз, на рівні якої також ведеться розроблення кластерної політики. На відміну від Західної Європи для США характерні велика ємність ринку і висока диверсифікація галузевої структури економіки. Державні органи США рідко втручаються у справи бізнес-структур, тому тут прийнята «нова» модель розвитку кластерів, за якої відправною точкою є ініціативи бізнесу, а функція уряду полягає у розвитку науково-технологічного партнерства, надання податкових кредитів та пільгового оподаткування підприємствам, які здійснюють державні та власні програми НДДКР. Незважаючи на відсутність федеральної кластерної політики, існує безліч програм на регіональному рівні.

Досвід розвитку й європейських, й американських кластерів говорить про те, що найбільшого рівня розвитку досягають ті території, які отримали найкращу взаємодію між наукою, бізнесом і державою. Разом із тим в умовах України найбільше підходить досвід розвитку кластерів Німеччини, Австрії, Франції. У розвитку українських кластерів координуючу роль повинні відігравати регіональні органи державної влади, водночас успіх кластера залежить від ступеня участі бізнесу та залучення наукових організацій.

Моделлю управління інноваційними процесами в регіоні, альтернативною моделлю кластера виступає регіональна інноваційна система (РІС), ключовими елементами якої виступають стартапи (технопарки, центри досліджень і розробок, центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори, центри колективного користування науковим обладнанням та ін.). Тим самим для РІС характерний однорідний резидентський склад. Стартапами виступають підприємницькі структури, що створюють технологічні та організаційні інновації, а також формують інтелектуально-креативні ресурси, які використовуються в процесі виробництва продуктивних інновацій у рамках декількох регіональних кластерів. Для стартапів характерно розміщення в межах обмеженої території, відсутність сфокусованості

за видом економічної діяльності. При цьому результативність функціонування РІС не залежить від кількості її учасників. Метою керуючої компанії регіональної інноваційної системи виступають ініціація і розвиток нових форм підприємницької активності згідно з інтересами регіональної освіти, освітньої організації, за участі якої створюються малі інноваційні підприємства, інших стейкхолдерів РІС тощо. Результатом функціонування цієї моделі є потік нових проектів, пов'язаних із формуванням нових підприємницьких структур – власників окремих бізнес-процесів у рамках замкненого інноваційного циклу.

Для отримання конкурентних переваг на національному і міжнародному ринках кластер повинен зайняти певну нішу в системі міжнародного поділу праці, що означає необхідність досягнення високого рівня спеціалізації кластера. Поглиблення спеціалізації відбувається через постійне поліпшення вироблених товарів і послуг. Високий рівень спеціалізації при цьому повинен бути властивий не тільки фірмам, що виробляють кінцевий продукт, а й спорідненим, підтримуючим фірмам. Між вертикально розташованими виробниками в технологічному ланцюжку кластера утворюються тісні зв'язки, які в кінцевому підсумку призводять до безперервної інноваційної діяльності на всіх стадіях виробничого процесу.

Присутність спеціалізованих постачальників, спеціалізованої робочої сили, покупців підвищує привабливість регіону для організацій, які перебувають за його межами (спонукає їх до зміни місця розташування або до відкриття філій, дочірніх організацій). Звідси випливає така характерна особливість кластерів, як самопосилення, коли збільшення кількості учасників та спеціалізованої робочої сили призводить до підвищення привабливості кластера для нових інвесторів, що веде до збільшення кількості учасників і кваліфікованої робочої сили.

Співпраця всередині кластера може проявлятися не тільки у створенні міцних зв'язків між постачальниками і замовниками, а й між компаніями-конкурентами. Так, співпраця між виробниками-конкурентами може бути досягнута у сфері спільних закупівель або спільного просування товарів за межами кластера, навчання співробітників, у зборі та аналізі інформації. Поява підтримуючих організацій відбувається у міру набору критичної маси кластера й є важливим чинником його розвитку.

Результатом поглиблення взаємодії між організаціями кластера стає вільний перелив знань між ними. При цьому поширення знань відбувається не тільки між постачальником та замовником у процесі побудови технологічного ланцюжка виробництва, а й між конкуруючими фірмами під час здійснення спільних проектів. Для цього створюються підтримуючі організації, поява яких свідчить про розвиток кластера.

Накопичення та поширення знань із великою часткою ймовірності призведе до появи інновацій, тому кластери добре вписуються у сучасну концепцію «відкритих інновацій», згідно з якою інновації створюються не в окремій організації, а в динамічному середовищі, де спеціалізовані організації та висококваліфіковані працівники взаємодіють на конструктивній і взаємодоповнюючій основі під час використання наявних знань та генерації нових ідей.

Незважаючи на те що територіальна обмеженість є обов'язковою характеристикою кластера, існують фактори, що ускладнюють устанавлення тісних зв'язків навіть між близько розташованими організаціями. До них належать: різниця в технологічній базі, в рівні кваліфікації працівників, відмінності в ринках збуту, соціальна дистанція між керівниками і працівниками. Без подолання зазначених розходжень розвиток кластера неможливий.

Конкурентоспроможність кластера може зберігатися протягом тривалого проміжку часу. Тим не менше, існують фактори, що сприяють занепаду кластера, серед них можна виділити зовнішні і внутрішні. До зовнішніх чинників, що надають найбільший негативний вплив на кластер, належать зміна технологій у результаті науково-технічного прогресу та зміна попиту споживачів. Основним внутрішнім фактором, що призводить до занепаду кластера, є негнучкість кластера, яка сприяє зниженню продуктивності та інноваційної активності. Причинами зниження гнучкості можуть бути: надмірна консолідація, картелі та інші обмеження конкуренції, жорсткість підтримуючих інститутів.

Вибір моделі структуризації системи управління інноваційними процесами в регіональній економіці визначається сукупністю ендогенних та екзогенних факторів. До ендогенних факторів належить фаза життєвого циклу виду економічної діяльності, що визначає абсолютні та відносні переваги регіону. На фазі становлення і зростання траєкторія розвитку індикаторів функціонування виду економічної діяльності має форму висхідної пологої кривої, тоді як траєкторія розвитку індикаторів функціонування кластера має форму крутої кривої, що зумовлює переваги кластерної моделі структуризації системи управління інноваційними процесами. На фазі зрілості та спаду виду економічної діяльності реалізація моделі регіональної інноваційної системи забезпечує збереження стійкого зростання показників розвитку виду економічної діяльності за рахунок дифузії інновацій та ініціації в рамках інноваційного циклу розвиваючих і псевдоінновацій. Ключовою умовою створення інноваційно-виробничого кластера (ІВК) є рівень його інноваційності, який визначається як щодо більш високої порівняно із середньоукраїнськими і за видами економічної діяльності показниками часткою інноваційної

продукції у агрегованих показниках функціонування кластера.

Високі темпи зростання під час подальшого використання поточної моделі економіки неможливі, необхідно модернізувати економіку регіонів України. Кінцевою точкою такої модернізації є перехід до інноваційної економіки. Для модернізації потрібно імпортувати новітні зарубіжні технології, а також використовувати власний інноваційний потенціал та розробляти власні НДДКР на передових підприємствах. Кластери сприяють інноваціям, упровадженню передових зарубіжних технологій, отже, призводять до модернізації української економіки.

Модернізації економіки регіонів та України у цілому буде сприяти впровадження нано- та новітніх біотехнологій.

Нанотехнології здатні вплинути на розвиток практично всіх видів економічної діяльності. Під нанотехнологіями нами розуміється сукупність прийомів і методів, які застосовуються під час вивчення, проектування і виробництва наноструктур, пристроїв і систем, що включають цілеспрямований контроль і модифікацію форми, розміру, взаємодії та інтеграції складників їх наномасштабних елементів (близько 1–100 нм), наявність яких призводить до поліпшення або до появи додаткових експлуатаційних і (або) споживчих характеристик і властивостей одержуваних продуктів. Виділяють сім основних напрямів нанотехнологій: наноматеріали, наноелектроніка, нанофотоніка, нанобіотехнології, наномедицина, наноінструменти (нанодіагностика), технології та спеціальне обладнання для створення і виробництва наноматеріалів і нанопристроїв. Продукція нанотехнологій може бути використана в будь-якому виді економічної діяльності, на сучасному етапі широко застосовується в електроніці та медицині. У міру поширення на нові види економічної діяльності вони здатні чинити вплив на соціальні, етичні, правові та інші суспільні відносини.

Біотехнології здатні вплинути не тільки на економічну, соціальну сфери життєдіяльності людини, а й призвести до кардинальних змін у навколишній природі. Вертикальний і горизонтальний перенос генів, клонування тварин, використання стовбурових генів, прийоми синтетичної біології можна розглядати як утручання в еволюційні процеси. Еволюційні процеси донедавна були практично повністю підпорядковані природі (селекцію можна вважати «м'яким» утручанням в еволюційні процеси), у якій закладено механізми саморегулювання, завдяки яким досі зберігалася біологічна рівновага. Після того як людина отримала нові інструменти впливу на природні процеси, виникла потреба у виробленні етичних норм у цій сфері. Під час вироблення цих норм необхідно, з урахуванням непередбачуваності наслідків, визначити допустимі розміри втручання людини в природні процеси, як це сталося,

наприклад, у відповідь на бурхливий розвиток ядерних технологій.

Під біотехнологією нами розуміються технології, які використовують біологічні системи, живі організми або їх похідні під час створення нового, модифікації наявного продукту або процесу. Біотехнологічні компанії традиційно поділяються на три напрями: біотехнології в охороні здоров'я (червоний сектор); біотехнології в промисловості (білий сектор), включаючи біопаливо; біотехнології в сільському господарстві (зелений сектор). Незважаючи на відносно меншу популярність біотехнологій порівняно з широким розголосом перспектив і досягнень нанотехнологій, вони займають дуже важливе місце у стратегії розвитку України. Біотехнології поряд з інформаційними та нанотехнологіями є основою формованої в країні нової технологічної бази.

Частка України на ринку біотехнологій нині практично дорівнює нулю. Вкрай необхідні вихід на рівень виробництва біотехнологічної продукції в Україні в розмірі близько 1% ВВП до 2020 р. та створення умов для досягнення сектором обсягів не менше 3% ВВП до 2030 р.

Одним з інструментів розвитку сегмента біотехнологій є розвиток біотехнологічних кластерів. Нині промисловим і сільськогосподарським біотехнологіям в Україні приділяється недостатньо уваги. Хоча біотехнології активно використовуються в промисловості розвинутих країн: у виробництві рослинного білка, ферментів у харчовій промисловості; у виробництві біополімерів, під час переробки біомаси (з отриманням фурфуролу, левулінової кислоти, етилового спирту), ферментів для створення речовин (скорочує енергоспоживання і рівень викидів) у хімічній промисловості; у виробництві моторного біопалива в енергетиці; використання мікроорганізмів у гірничодобувній та нафтогазовидобувній промисловості і т. п. Вступ України до СОТ посилив конкуренцію на внутрішньому ринку, яку можна виграти, використовуючи нові технології. На нашу думку, необхідно поширювати використання кластерної політики на так звані білі та зелені біотехнології.

Використання біотехнологій та кластерної політики допоможе створити умови для довгострокового розвитку сільського господарства України. Світова практика накопичила багато прикладів успішного функціонування агропромислових кластерів. Кластери в агропромисловому комплексі широко підтримуються в ЄС. На нашу думку, кластерам агропромислового комплексу приділяється недостатньо уваги з боку національних органів влади. Також недооцінений потенціал розвитку кластерів у сфері послуг, особливо в інформаційно-телекомунікаційному та транспортно-логістичному секторах. Інформаційні технології в сучасній економіці є основою конкурентоспроможності будь-якого підприємства. Однак рівень розвитку україн-

ського інформаційно-телекомунікаційного сектора недостатній для задоволення потреб підприємств.

В Україні добре розвинений залізничний і трубопровідний транспорт. У зв'язку із цим розвиток транспортно-логістичних кластерів здатний дати сильний імпульс для розвитку всієї економіки України.

У сучасній економічній науці відбувається поступове зміщення уваги з аналізу ефектів інновацій на процес створення, поширення й використання нових знань. В таких умовах особливого значення набуває оцінка інноваційного потенціалу кластера в рамках економіки науково-технічного прогресу. Інноваційний потенціал залежить від ресурсів: матеріально-технічних, науково-технологічних, фінансових, людських. Інноваційний потенціал доцільно розглядати на рівні підприємств, кластерів, регіонів, країни. Реалізація інноваційного потенціалу України стримується слабкими економічними стимулами та недостатнім розвитком економічних інститутів. Україна володіє великим інноваційним потенціалом. Поєднання високого потенціалу із середньою інноваційною активністю дає змогу зробити висновок про наявність нерозкритих можливостей України.

Вже сьогодні можна бачити результати реалізації проектів підтримки кластерів. На сучасному етапі все більш актуальним стає узагальнення інформації про існуючі в Україні кластери та кластерні ініціативи. Для отримання максимально повного й об'єктивного уявлення про кластери вважаємо доцільним складання карти українських кластерів за аналогією із зарубіжними проектами, тому всебічного аналізу потребують як успіхи, так і невдачі кластерних ініціатив, для їх урахування під час вироблення подальших заходів.

Україна – це країна, в якій держава бере активну участь у господарському житті. Кластерна політика здатна прискорити модернізацію вітчизняної промисловості. Результати кластерної політики залежать від ступеню залучення представників наукового співтовариства, місцевого бізнесу та регіональної влади, а участь національних органів влади здатна дати ще більший імпульс розвитку. На нашу думку, підтримка кластерів на національному рівні доцільна в тих видах економічної діяльності, які мають найбільший інноваційний потенціал і які мають найбільший мультиплікативний ефект. До таких галузей належать галузі машинобудування, особливо автомобілебудування, нано-, біо-, інформаційно-комунікаційні технології. Розвиток агропромислових кластерів важливий із погляду забезпечення продовольчої безпеки України.

Висновки. Кластеризація регіональної економіки сприяє реалізації інноваційно орієнтованих стратегій розвитку території, активізації інноваційних відносин.

Реалізація кластерних ініціатив сприяє підвищенню ефективності функціонування

підприємств реального сектора економіки України, зростання рівня їх конкурентоспроможності, а також забезпечує поступальну динаміку агрегованих показників стану національної економіки у цілому і територіальних утворень, що входять до її складу. Кластеризація національної економіки набуває особливого значення в умовах загострення геополітичних ризиків, оскільки вона створює передумови для відмови від сировинної орієнтації експорту і подолання залежності від імпортованих товарів. Атрибутивними ознаками кластерів, що зумовлюють виконання ними в економічному просторі функцій точок росту та зон випереджального розвитку, виступають використання просторових ефектів і потенціалу суспільного поділу праці у формі концентрації і спеціалізації, реалізація відносин співробітництва в умовах загострення конкурентної боротьби, активізація взаємодій між органами державного управління, суб'єктами підприємництва, науково-дослідними та освітніми організаціями, розвиток спеціалізованої інфраструктури, залучення різноманітних фінансових інструментів. Розвиток кластерних утворень призводить до активізації інноваційних відносин, оскільки ключові характеристики кластерів виступають одночасно передумовами для формування замкненого інноваційного циклу та дифузії інновацій різного типу. У цьому зв'язку виникає проблема ідентифікації інноваційних кластерів, які можуть трактуватися як самостійний тип кластерних утворень або під ними розуміється кластерна організація виробництва як така.

Регіональні кластери здатні стати точками інноваційного зростання, перетворюючи нововведення в перманентний процес, спрямований на модернізацію наявних та створення нових видів економічної діяльності, заснованих на досягненнях у сфері нано-, біотехнологій, водневої енергетики, мікроелектроніки, квантової інформатики. Кластер є ефективною формою досягнення конкурентоспроможності завдяки об'єднанню зусиль різних організацій на неформальній основі.

Формування регіональних інноваційно-промислових кластерів сприяє вирішенню комплексного завдання з оздоровлення навколишнього середовища, зобов'язуючи деяких резидентів реалізувати сучасні передові технології та створювати принципово нові наукомісткі технології, а також дієві способи управління охороною довкілля та природокористуванням щодо мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище.

Структура регіональної інноваційної інфраструктури визначається масштабом агломеративного ефекту, а саме: високий рівень концентрації високотехнологічних активів зумовлює формування об'єктів наукової, дослідницької та інноваційної інфраструктури, що виступає передумовою для формування зон виперед-

жального розвитку і високотехнологічних кластерів, орієнтованих на замкнутий інноваційний цикл, тоді як незначні масштаби агломераційного ефекту визначають можливість створення об'єктів базової інноваційної інфраструктури та функціонування окремих інноваційно орієнтованих суб'єктів господарювання за низького рівня розвитку відносин співробітництва з їх участю, а також за відсутності технологічної взаємозалежності та комплементарності.

Усе більш актуальним стає узагальнення інформації про існуючі в Україні кластери та кластерні ініціативи, тому для отримання максимально повного й об'єктивного уявлення про кластери вважаємо доцільним складання карти українських кластерів за аналогією із зарубіжними проектами. Всебічного аналізу потребують як успіхи, так і невдачі кластерних ініціатив для їх урахування під час вироблення подальших заходів.

Нині відсутня єдина методика оцінки інноваційного потенціалу кластера. Для оцінки інноваційного потенціалу кластера може використовуватися бухгалтерська звітність підприємств. Критеріями оцінки інноваційного потенціалу кластера можуть виступати фінансово-економічні показники, що характеризують нематеріальні активи, результати досліджень і розробок, основні засоби підприємств-учасників. Використання звітності підприємств під час оцінки інноваційного потенціалу в поєднанні з іншими методиками оцінки дає змогу отримати комплексну системну оцінку інноваційного потенціалу регіонального кластера.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на розроблення та впровадження єдиної методики оцінки інноваційного потенціалу кластера.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білега О.В. Розвиток і принципи функціонування інноваційних промислових кластерів в економіці регіону та держави / О.В. Білега // *Економіка и управление*. – 2011 – № 5. – С. 123–126.
2. Васюткіна Н.В. Механізм управління сталим розвитком підприємства / Н.В. Васюткіна // *Наук. вісн. Чернів. ун-ту*. – 2014. – Вип. 694–695. – С. 120–124.
3. Васюткіна Н.В. Управління сталим розвитком підприємств: теоретико-методологічний аспект : [монографія] / Н.В. Васюткіна. – К. : Ліра-К, 2014. – 334 с.
4. Гімпель В.В. Принципи формування та розвитку інноваційних кластерів еколого-економічної активності / В.В. Гімпель // *Економіка, фінанси, право*. – 2013. – № 10/1 – С. 8–11.
5. Дудкіна К.А. Кластери як форма ринкової централізації в умовах сучасних світо господарських відносин : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / К.А. Дудкіна. – Київ, 2004. – 15 с.
6. Євсєєва О.О. Розробка організаційно-економічного механізму ефективної реалізації інноваційного розвитку великого міста / О.О. Євсєєва // *Бізнес Інформ*. – 2013. – № 5(424). – С. 119–123.
7. Каніщенко Н.Г. Кластеризація як чинник конкурентоспроможності національної економіки : автореф. дис. ... к. е. н. / Н.Г. Каніщенко. – К. : КНУ, 2009. – 22 с.
8. Карпінська Г.В. Теоретичні і методичні засади реструктуризації та кластеризації підприємств : [монографія] / Г.В. Карпінська ; Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. – Одеса, 2011. – 202 с.
9. Пакулін С.Л. Стратегія розвитку та посилення конкурентоспроможності муніципального утворення / С.Л. Пакулін // *Traektoriâ Nauki*. – 2016. – № 4(9). – 0,90 авт. арк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/146/150>.
10. Портер М.Е. Конкуренція / М.Ю. Портер. – Москва : Вільямс, 2005. – 608 с.